Lausunto Eduskunnan suurelle valiokunnalle

Miapetra Kumpula-Natri, europarlamentaarikko
Eero Heinäluoma, europarlamentaarikko

23.11.2022

Asia: Euroopan parlamentin päätöslauselma EU:n vaalisäädöksen uudistamiseksi (U-kirje 64/2022)

Kiitämme mahdollisuudesta lausua aiheesta Euroopan parlamentin päätöslauselma EU:n vaalisäädöksen uudistamiseksi.

Euroopan parlamentin täysistunto hyväksyi 3.5.2022 päätöslauselman ja ehdotuksen uudeksi vaalisäädökseksi (2020/2220(INL)), joissa se ehdottaa europarlamenttivaaleja koskevan vaalisäädöksen (76/787/EHTY, ETY, Euratom) uudistamista. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) artiklan 223 mukaan Euroopan parlamentti laatii esityksen tarvittavista säännöksistä sen jäsenten vaalien toimittamiseksi, jonka neuvosto vahvistaa yksimielisesti erityistä lainsäätämisjärjestystä noudattaen ja saatuaan Euroopan parlamentin jäsenten enemmistön hyväksynnän. Säännökset astuvat voimaan, kun jäsenvaltiot ovat hyväksyneet ne valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti.

Vaalisäädös sisältäisi Euroopan parlamentin ehdotuksesta uudistettunakin jäsenvaltioiden noudattamat europarlamenttivaaleja koskevat perussäännökset. Julkilausuttuna tavoitteena parlamentin enemmistön ehdotuksessa on uudistuksen myötä europarlamenttivaalien yleiseurooppalaisen luonteen vahvistaminen. Samalla tarkoituksena on edistää Euroopan unionin päätöksenteon legitimiteettiä, parlamenttivaalien demokraattisuutta ja yleiseurooppalaisen julkisen tilan syntymistä sekä tätä kautta toiveena on äänestysaktiivisuuden kohottaminen.

Ehdotus uudeksi vaalisäädökseksi sisältää kuitenkin merkittäviä haasteita, jotka tulee ottaa huomioon jatkokäsittelyn kannalta. Jo parlamentin käsittelyssä ehdotukseen osoitettiin paljon perusteltua kritiikkiä, joka koski erityisesti yleiseurooppalaisen listavaalin käyttöönottoa. Keskustelussa kävi ilmi, että monien mielestä ehdotuksessa on haasteita. Yleisemmin voi sanoa, ettei esityksessä ole noudatettu läheisyysperiaatteen ajatusta, jonka mukaan julkisen vallan päätökset tulisi tehdä mahdollisimman lähellä ihmistä. Unionin päätöksentekoon tulisikin siirtää asioita vain silloin, kun ne tuovat merkittävää lisäarvoa ylikansallisesta näkökulmasta.

Keskeisin ehdotus Euroopan parlamentin päätöslauselmassa koskee yleiseurooppalaisen vaalipiirin käyttöönottoa. Ehdotuksen mukaan koko unionin kattavasta yleiseurooppalaisesta vaalipiiristä valittaisiin jäsenvaltioista valittavien 705 jäsenen lisäksi 28 Euroopan parlamentin jäsentä. Minkään jäsenvaltion paikkamäärä parlamentissa ei toistaiseksi vähentyisi. Olettamus kuitenkin on, että Euroopan unionin laajentuessa uusiin jäsenmaihin, nykyiseen paikkajakoon jouduttaisiin puuttumaan. Jokainen äänioikeutettu äänestäisi täten paitsi oman jäsenvaltionsa kansallista ehdokaslistaa tai ehdokasta, myös yleiseurooppalaista listaa. Yleiseurooppalaiset ehdokaslistat olisivat suljettuja ja kullakin listalla olisi 28 ehdokasta. Voimakkaan kritiikin pohjalta on rakennettu pienten maiden malli, jossa lista koostuisi 9 + 1 sektioista, jossa on jokaisessa oltava kolme ehdokasta. Kolme ehdokasta on valittava jäsenmaan väestömäärään perustuvasta jaottelusta (A, B, C). Suomi olisi kategoriassa C, toiseksi väkirikkain valtio. Ehdokkaita listoille voisivat asettaa kansallisten puolueiden ja/tai

valitsijayhdistysten koalitiot sekä Euroopan tason poliittiset puolueet, valitsijayhdistykset tai näiden koalitiot. Äänestäjän näkökulmasta malli voi vaikuttaa ensinäkemältä vaikeasti hahmotettavalta.

Valtioneuvoston kirjelmässä esitetyn kannan mukaan yleiseurooppalaisen vaalipiirin ja yleiseurooppalaisten ehdokaslistojen käyttöönotto ei olisi tarkoituksenmukaista. Europarlamentaarikkojen valitseminen sekä suoraan jäsenmaista, että yleiseurooppalaiselta ehdokaslistalta loisi parlamenttiin kahden tason jäseniä, sekä saattaisi jättää kansalaisen ja ylikansallisen parlamentaarikon välisen kosketuspinnan etäiseksi. Eriävien kansallisten toimittamismenettelyjen näkökulmasta haasteellisuutta ehdotuksessa toisi lisäksi myös Suomessa uusi listavaali.

Kansalaisten kannalta ehdotetut muutokset ovat vaikeasti hahmotettavissa sekä luovat epätietoisuutta ja sekavuutta vaalijärjestelmään. Siksi olemme samaa mieltä valtioneuvoston kanssa siitä, ettei yleiseurooppalaisen vaalipiirin käyttöönotto ole kannatettavaa. Toteutuessaan ehdotus heikentäisi europarlamenttivaalien toimittamismenettelyn ja Euroopan parlamentin toiminnan hahmottamista. Järjestelmän monimutkaisuus luo riskin sille, että jo valmiiksi matalan äänestysprosentin eurovaaleissa äänestäjät jättävät äänensä käyttämättä, sillä järjestelmä tuntuu vieraalta. Ehdotus olisi tältä osin ristiriidassa myös sen tavoitteen kanssa unionin demokraattisuuden vahvistamisesta.

Euroopan parlamentin toinen keskeinen uudistusehdotus koskee europarlamenttivaalien vaalipäivää. Voimassa olevasta vaalisäädöksestä poiketen, jossa jäsenvaltiot vaaliajanjakson puitteissa päättävät omasta vaalipäivästään, ehdottaa Euroopan parlamentti vaalien järjestämistä vakiintuneesti jokaisessa jäsenvaltiossa aina 9 toukokuuta, eli Eurooppa-päivänä. Päivän määrääminen kansalliseksi vapaapäiväksi jäisi jäsenvaltioiden päätettäväksi. Kuten valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, ei ehdotetun yhteisen vaalipäivän myötä saavutettaisi parannusta nykykäytäntöön verrattuna. Suomalaisessa vaalikontekstissa päivä voi muodostaa saavutettavuusongelman, sillä Suomessa vaalit järjestetään perinteisesti sunnuntaipäivänä, jota edeltää myös ennakkoäänestysjakso. Vaalipäivän siirtäminen siis paitsi muuttaisi itse vaalien toimittamista, myös saattaisi vaikuttaa negatiivisesti äänestysaktiivisuuteen. Eurooppa-päivä sijoittuisi useimmissa tapauksissa arkipäiville, jolloin ihmiset käyvät töissä, joka voi muodostaa potentiaalisen esteen äänestämässä käymiselle.

Kokonaisuudessaan yhdymme valtioneuvoston kantaan, ettei Euroopan parlamentin ehdotuksen keskeiset elementit ole kannatettavia. Korostamme tässä yhteydessä läheisyysperiaatetta: europarlamenttivaalien toimittamismenettelystä on perusteltua päättää läheisyysperiaatteen mukaisesti jäsenvaltioissa.

Strasbourgissa 23. päivänä marraskuuta 2022

Miapetra Kumpula-Natri

Eero Heinäluoma